

Centar za evroatlantske studije CEAS
napredak, posvećenost, uticaj

PRIMARNI INSTINKT

**ZA JOŠ VEĆI POLITIČKI ANGAŽMAN NATO-a
NA ZAPADNOM BALKANU**

- Zaključci i preporuke -

STUDIJA CENTRA ZA EVROATLANTSKE STUDIJE

JUN 2017

Ova studija je objavljena uz delimičnu podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED). Stavovi i mišljenja izrečeni u ovoj publikaciji ne predstavljaju stavove i mišljenja NED.

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world

NATO i države članice se trenutno suočavaju sa velikim promenama strateškog okruženja, pre svega sa Rusijom i njenom revizionističkom politikom, i ozbiljnim unutrašnjim izazovima poput Bregzit-a, što ozbiljno utiče i na sam savez. Nemoguće je predvideti sve moguće posledice promenjenih okolnosti, ali su podrška predsednika Trampa članu 5 osnivačke povelje NATO-a, konsenzus o potrebi novog transatlantskog dogovora, novi dogovor o NATO-EU oblastima za saradnju, i implementaciji odluka sa samita u Velsu i Varšavi, potvrde kapaciteta NATO da se konstantno prilagođava novim okolnostima kao i njegove dugotrajne važnosti.

Uprkos najavama za više strukturiranu EU odbrambenu politiku i nedavnim odlukama u tom pravcu, ostaje pitanje da li i postoji politička volja da se planovi do kraja realizuju. Teškoće u harmonizaciji potencijala za planiranje i razvoj oružanih snaga svake članice predstavljaju ogroman izazov i za EU i za NATO. Veoma je važno da svi budući koraci doprinose boljoj komplementarnosti NATO i EU. Svaki korak koji EU napravi u 'igri bez dobitnika' prema NATO, direktno idu na ruku Rusiji i zagovornicima anti-NATO stavova u SAD. Takav trend bi, takođe, oslabilo potrebu i zahteve Evropljana za jačim američkim angažovanjem u NATO.

Pored toga, imajući u vidu argumente i trendove koji vode ka 'EU u više brzina', što doprinosi zabrinutosti o evropskoj perspektivi Regiona, zbog internih odnosa zemalja članica i komplikovanog procesa donošenja odluka unutar EU, potencijalne prepreke u budućim EU-NATO odnosima bi mogle da spreče veći politički uticaj NATO i EU u Regionu. Takav razvoj situacije bi otvorio dodatni prostor za još aktivnije delovanje neprijateljskih nedemokratskih stranih uticaja u Regionu, realizovanih od državnih i nedržavnih aktera.

Jako je dobro što je Zapadni Balkan eksplicitno spomenut u EU i NATO novim strateškim dokumentima, i da se obe organizacije obavezuju na nastavak politike 'otvorenih vrata'. Pored toga, za Zapadni Balkan je važno da zemlje članice EU i NATO, te EU i NATO kao organizacije koje se prilagođavaju novim strateškim okolnostima, jačaju i operacionalizuju saradnju u oblasti odbrane i bezbednosti. Naime, na ministarskoj konferenciji NATO u decembru 2016. godine, dogovoreno je da se unapredi i intenzivira saradnja sa EU u 42 tačke, što se sada i primenjuje.

Nekoliko uglednih 'think-tanks' i međunarodnih organizacija i tela su nedavno podržali više angažovanja SAD i EU u Regionu, pozivajući se pre svega na probleme kao što su: trend prioritizacije stabilnosti u odnosu na demokratizaciju; loša javna uprava; slab institucionalni kapacitet za približavanje EU u oblasti zajedničkog tržišta i ekonomije; visok nivo nezaposlenosti mladih; široko rasprostranjena korupcija i lošu situaciju u vezi sa slobodom medija.

Ova studija je objavljena uz delimičnu podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED). Stavovi i mišljenja izrečeni u ovoj publikaciji ne predstavljaju stavove i mišljenja NED.

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

Nekoliko važnih pitanja se međutim gotovo uopšte ne spominju – nedovršen proces tranzicione pravde, nedovršena reforma sektora bezbednosti, ustavna rešenja koja podržavaju neliberalnu politizaciju etniciteta, kao i međunarodna podrška procesima koji služe kratkoročnim ciljevima, ali ne i podeli vlasti i jačanju nezavisnih institucija, i koje na kraju mogu dovesti, ako se ne adresiraju na pravilan način, do zaustavljanja procesa demokratizacije Regiona i njegove integracije u EU ili NATO. Takođe, svi ovi problemi predstavljaju i plodno tle za nedemokratske i hibridne ili tradicionalne neprijateljske akcije.

Budući da su sve vlade Regiona i njihove demokratske opozicije izrazile podršku integracijama njihovih zemalja u evroatlantske strukture, i skoro sve izrazile želju da ostvare puno članstvo u ovim organizacijama, NATO i njegove države-članice treba i mogu da se osvrnu na gore spomenute izazove i omoguće podsticaje i kapacitete za reforme koje treba sprovesti u cilju njihovog prevazilaženja. Imajući na umu da su društva u Regionu manje otporna na nove globalne pretnje i neprijateljske hibridne operacije, ali i da je regionalna saradnja na niskom nivou u nekim važnim oblastima, pre svega u oblasti odbrane i bezbednosti, NATO postaje važniji nego ikada u osiguranju strateške stabilnosti u Evropi i Zapadnom Balkanu, kao njenom puno integrisanom delu.

Primajući Crnu Goru kao svoju 29 članicu, NATO je pokazao da je spreman da se nosi sa novim političkim okolnostima Zapadnog Balkana brže i smelije nego ijedan drugi globalni ili regionalni akter. Činjenica da nova vlada u Makedoniji već preduzima ozbiljne korake da ponovno aktivira svoje napore da postane članica NATO kao i najava skorog susreta sa liderima NATO takođe potvrđuje da NATO može i jeste vodeći faktor u dugoročnom procesu stabilizacije i demokratizacije Regiona.

Imajući u vidu sve gore navedno kao osnovne nalaze ovog izveštaja, preporuke CEAS-a NATO-u i zemljama članicama u pogledu njihovog daljeg angažovanja na Zapadnom Balkanu su:

- Da demonstriraju više poverenja u zajedničke vrednosti i prakse liberalnih demokratija i liberalnog svetskog poretka i dosledno ih primenjuju u rešavanju problema Zapadnog Balkana;

- Da više usklade svoje ocene trenutnog stanja u Regionu;

- Da nastave da preuzimaju političko vođstvo u Regionu, podstaknute dobrim rezultatima koje daju ulazak Crne Gore u NATO i iskazana volja nove Vlade Makedonije da ubrza integracije ka svom punom članstvu u NATO.

Ova studija je objavljena uz delimičnu podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED). Stavovi i mišljenja izrečeni u ovoj publikaciji ne predstavljaju stavove i mišljenja NED.

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

-Da detaljno analiziraju sve moralne, političke i bezbednosne implikacije u vezi sa lošim stanjem procesa tranzicione pravde u Regionu, kako su to nedavno istakli i Serž Bramerc, Glavni tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i regionalne organizacije koje prate suđenja za ratne zločine pred nacionalnim sudovima. Spomenuto loše stanje odnosi se na: poricanje zločina, reviziju nedavne prošlosti i glorifikaciju ratnih zločina kao i pogrešan pravac u kome ide regionalna saradnja u oblasti procesuiranja ratnih zločina pred domaćim sudovima u Regionu;

- Da prioritizuju i izraze podršku sveobuhvatnoj primeni mehanizama tranzicione pravde, uzimajući u obzir i njihov značaj za reformu sektora bezbednosti u post-konfliktom Regionu, još uvek opterećenom nasleđem ratnih zločina;

- Da prioritizuju reformu sektora bezbednosti i izgradnju snažne strukture demokratske kontrole nad njim u svim zemljama Regiona, imajući na umu nasleđe ratnih zločina i sve bezbednosne pretnje koje proizlaze iz ovakvih okolnosti, počevši od pogodnog tla za mobilizaciju 'little green men' od strane neprijateljskih spoljnih i unutrašnjih državnih ili ne-državnih aktera;

- Da uspostave bolju ravnotežu između legitimnih kratkoročnih i taktičkih prioriteta u odnosu prema novim izazovima i pretnjama koje predstavljaju Rusija i drugi državni i ne-državni akteri, povećani migracioni tokovi i kretanje izbeglica u Regionu i posledične terorističke pretnje sa zajedničkim dugoročnim ciljevima demokratizacije Regiona;

- Da bolje usaglase politiku prema Regionu u celini, kao i prema pojedinačnim zemljama Regiona, kako bi smanjile posledice odluke Velike Britanije da izađe iz EU, koja je već usporila proces donošenja odluka u EU, uključujući i one u vezi sa Zapadnim Balkanom. Prolongirani proces donošenja odluka može obeshrabrati evroatlantske strukture u Regionu i biti eksploatisan od strane Rusije i ostalih aktera za njihove ciljeve koji nisu u vezi sa stabilizacijom i demokratizacijom Regiona i njegovom punom integracijom u evroatlantske strukture.

- Ohrabrite skandinavske i baltičke zemlje da obrate više pažnje na okolnosti u regionu i ako je moguće, da povećaju svoje diplomatsko prisustvo gde je potrebno, kako bi se regionalnim akterima jasno stavilo do znanja koji su njihovi stavovi i iskustva u vezi trenutnih politika Moskve, kao i zbog rastućih zabrinutosti da je Region prepušten određenim državama članicama EU (onima okupljenim oko

Ova studija je objavljena uz delimičnu podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED). Stavovi i mišljenja izrečeni u ovoj publikaciji ne predstavljaju stavove i mišljenja NED.

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world

Berlinskog procesa) koje navodno imaju veći uticaj na odluke u vezi, pre svega, evropske budućnosti regiona;

- Energičnije osvrnu na nedostatak jedinstvenog narativa o novom statusu Kosova u EU i NATO te državama članicama, i analiziranje, sa jedne strane, prepreka prouzrokovanih time što četiri države članice nisu priznale Kosovo, kao i lažnih ruskih narativa oko uzroka, okolnosti i posledica NATO bombardovanja FRJ 1999. godine, koji dobijaju značajnu pažnju i preuveličavaju se od strane takozvanih pro-EU političkih elita u Srbiji i Bosni i Hercegovini;

- Pomnije analiziraju opasnosti pat pozicije u koju je upao proces liberalizacije viznog režima i proces EU integracije na Kosovu, koja hrani korumpirane elite i podstiče njihovo kontroverzno vođstvo;

- Podrže nepristrasan rad novoosnovanog Specijalizovanog veća i Specijalizovanog tužilaštva Kosova;

- Razmotre negativne implikacije kosovskog ustavnog okvira u delovima koji se odnose na "mesta rezervisana za političku reprezentaciju etničkih manjina" u kosovskom Parlamentu kao što su: široko rasprostranjena korupcija, otvoren kanal za srpsku Vladu da aktivno i skriveno učestvuje u procesu donošenja odluka u kosovskom Parlamentu i, što je najvažnije, potpuno onemogućavanje građana Kosova da glasaju za sveobuhvatnije ideološki i vrednosno, a ne etnički profilisane političke opcije, koje mogu da im pomognu u rešavanju više različitih lokalnih i globalnih izazova;

- Razmotre posledice erozije teško osvojenog nivoa unutrašnjih demokratskih praksi i izgradnje i rada nezavisnih institucija u Srbiji, koje su kolateralna šteta nekritičke podrške realizaciji "Briselskog sporazuma" između Prištine i Beograda, te da brzo pronađu druge pristupe, koji bi prevazišli trenutnu pat poziciju;

- Podstaknu konačno rešenje grčko-makedonskog spora oko imena, koje bi bilo više određeno istorijskim činjenicama, nego samoispunjavajućim narativima, uključujući i to da Albanci u Makedoniji imaju jednako pravo da odrede ime. Pitanje imena dugo su zlopotrebljavalo kao izgovor makedonskih i albanskih političkih elita više sklonih etno-preduzetništvu nego evroatlantskim integracijama Makedonije;

- Pomognu Makedoniji da se što pre vrati na put i završi proces učlanjenja u NATO;

Ova studija je objavljena uz delimičnu podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED). Stavovi i mišljenja izrečeni u ovoj publikaciji ne predstavljaju stavove i mišljenja NED.

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world

- Osvrnu na sveobuhvatan način na sve prepreke ustavnog okvira Dejtonskog mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini, koje su zaustavile bilo kakve značajne i demokratske procese donošenja odluka i otvorile vrata za pojavu ekstremnih hrvatskih nacionalnih i drugih nedemokratskih ili čak neprijateljskih spoljašnjih faktora koji utiču na prilike Bosne i Hercegovine, i što pre daju predloge i aktivno podrže prevazilaženje sadašnje neodržive situacije bez obzira koliko diplomatskog napora to iziskivalo.
- Detaljno prate suđenja vezana za pokušaj državnog udara u Crnoj Gori i podrže korake za sprečavanje nastavka ruskih neprijateljskih operacija u ovoj zemlji;
- Vode računa da se ne zađe u lažne narative Rusije ili drugih aktera koji se vode sopstvenim interesima, kao što su priče o "tradicionalno dobrim odnosima Srbije i Rusije kroz istoriju" ili o "hiljadama izuzetno radikalizovanih muslimana sa operacijama u raznim delovima regiona";
- Obrate pažnju na broj stranih boraca koji idu iz regiona do Istočne Ukrajine i podrže napore onesposobljavanja njihovih sponzora i centara iz kojih se regrutuju;
- Zauzmu kritičniji stav prema političkim liderima sklonim nacionalizmu, revizionizmu, korupciji, autokratiji, saglasnim sa trenutnim politikama i ciljevima Kremlja, u nedostatku drugih mera ili opcija sa kojima se može sarađivati, ili u potrazi za ispunjenjem sopstvenih interesa i ciljeva. Ovakav pristup podriva i umanjuje prostor za pojavu pravih transatlantskih regionalnih struja kao i evroatlantsku perspektivu Regiona;
- Razmotre moguće prepreke za dostizanje kriterijuma za dublju integraciju u evroatlantske strukture, vrlo moguće izazvanih povećanim netransparentnim kineskim kreditiranjem u dobijanje energije iz uglja na primer, ali i davanjem pomoći u obliku kompjuterske i softverske opreme sistemima odbrane ili čak cele javne uprave.
- Podstaknu i pomognu uspostavljanje StratCom struktura zemalja Regiona, baziranog na bliskoj saradnji sa sličnim sistemima koji se upravo jačaju u zemljama članicama kao i u samim NATO i EU strukturama.

PREPORUKE U VEZI SA SRBIJOM:

Ova studija je objavljena uz delimičnu podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED). Stavovi i mišljenja izrečeni u ovoj publikaciji ne predstavljaju stavove i mišljenja NED.

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

Prihvatajući legitimnu, trenutnu poziciju Srbije o „vojnoj neutralnosti“, priznajući potrebu za prioritizacijom saradnje u rešavanju problema pojačanih migracionih i izbegličkih kretanja i posledičnih terorističkih pretnji poslednjih godina, po cenu prethodno dogovorenih oblasti saradnje, prihvatajući da 79 članica UN nisu priznale Kosovo kao nezavisnu državu, a među njima i pet EU i četiri NATO države članice, Centar za evroatlantske studijeporučuje da NATO i njegove države članice, u radu vezanom za Srbiju:

- Iskoriste estonsko predsedavanje EU za upoznavanje šire srpske javnosti sa trenutnim bezbednosnim i odbrambenim izazovima sa kojima se suočavaju baltičke države, a koje se retko vide kao donosioci odluka vezanih za EU integracije u Srbije;
- Zagovaraju i pomognu postizanje internog konsenzusa između članica EU, za ranije otvaranje Poglavlja 31 o Zajedničkoj spoljnoj, bezbednosnoj i odbrambenoj politici u okviru procesa pregovora Srbije sa EU;
- Insistiraju na ispunjenju svih obaveza Srbije u odnosu na krivična gonjenja izvršioca ratnih zločina i implementacije Nacionalne strategije i Akcionog plana za procesuiranje ratnih zločina, kao i na jasnom prekidu sa nasleđem onih koji su učestvovali u zločinima tokom oružanih konflikata u bivšoj Jugoslaviji, pošto nedostatak progressa u ovim oblastima takođe postaje bezbednosno pitanje;
- Preuzmu ulogu ključnih aktera koji bi podržavali i koordinirali još uvek nepostojanu sveobuhvatnu reformu sektora bezbednosti, imajući na umu da prolongiranje može da postane bezbednosna pretnja, ako to već nije, usled implikacija novog geopolitičkog konteksta u Regionu;
- Pruže podsticaje za debate koje slede usled promene srpskog Ustava, stvarajući u Srbiji izborni sistem koji bi smanjio posledice postojanja paralelnog kvazi političkog sistema uspostavljenog funkcionisanjem saveta nacionalnih manjina i etničkim podsticajima za ulazak u Parlament, koji su izvor korupcije i etno-preduzetništva i drugih nedemokratskih i neliberalnih praksi koje značajno ometaju šanse za pojavu liberalno-globalnih evroatlantskih snaga u Srbiji;

Ova studija je objavljena uz delimičnu podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED). Stavovi i mišljenja izrečeni u ovoj publikaciji ne predstavljaju stavove i mišljenja NED.

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world

- Pruže podsticaje za debatu o odredbama u novom Ustavu koje, ne samo da bi omogućile nastavak EU integracije, nego bi i ostavile prostor za artikulaciju težnji onih koji smatraju da Srbija treba da postane punopravni aktivan član NATO;
- Podstaknu javne rasprave u vezi predstojećeg procesa usvajanja nove Nacionalne strategije bezbednosti, koja ne bi trebala da se svede na potrebe EU inegracija i na ispunjenje očekivanja njenih članica - koja će, nadajmo se, uskoro biti prezentovana u Izveštaju o skrining procesu za Poglavlje 31 koji još uvek nije usaglašen i objavljen, već i da omogući stratešku refleksiju, bolje razumevanje globalnog konteksta, pretnji i izazova, kao i moguća strateška partnerstva u savezima i da ostavi prostor za potpuno članstvo Srbije u NATO;
- Podrže stvaranje atmosfere u kojoj pro-NATO opcije neće biti kriminalizovane, delegitimizovane i maltretirane, imajući na umu formalnu poziciju srpske Vlade, da će se uključiti u „najveći mogući vid saradnje sa NATO, ali ne i članstvo“ ;
- Omoguće više javnih događaja u Srbiji koji bi se osvrnuli na trend saradnje između NATO i EU, koja je sada više strukturalna, sa posebnim fokusom na 42 već dogovorena konkretna predloga za implementaciju;
- Da budu više otvoreni u objašnjenju trenutnih odnosa Rusije i NATO i njenih država članica, zatim kako su povećana saradnja Srbije u oblasti odbrane i bezbednosti i vojne vežbe koje uključuju suprotstavljanje terorizmu sa Rusijom, a na granicama NATO država članica, percipirane u smislu njene pozicije kao „faktora stabilnosti“ u regionu, kao i na njen rejting pouzdanog partnera u suprotstavljanju terorizmu i drugim pretnjama i izazovima;
- Prozru lažnu percepciju ravnoteže između aktivnosti koje Srbija sprovodi sa NATO i njenim zemljama članicama na jednoj strani, i sa Rusijom i Belorusijom, na drugoj strani, tako što će se eksplicitnije osvrnuti i odrediti o vrsti, svrsi i aktuelnoj komplementarnosti ovih aktivnosti i vežbi;

Ova studija je objavljena uz delimičnu podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED). Stavovi i mišljenja izrečeni u ovoj publikaciji ne predstavljaju stavove i mišljenja NED.

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

- Usaglaise stavove o činjenicama i narativima, koliko to konsenzus među državama članicama dozvoli, u vezi sa geopolitičkim okolnostima i uzrocima koji su doveli do NATO bombardovanja protiv SRJ, njenih ljudskih žrtava i drugih posledica, a da bi se javnost Srbije i zemalja članica bolje informisale i kako bi se odnela prevaga nad daljim padom podrške javnosti za NATO u Srbiji, prouzrokovan spoljnim i unutrašnjim perpetuiranjem lažnih narativa, značajno pojačanih poslednjih nekoliko godina, i perpetuiranih od strane srpskih zvaničnika, političara na vlasti, ali i od strane opozicije i glavnih srpskih i ruskih medija;
- Podstaknu više javnih debata u Srbiji na kojima bi se državni vrh i drugi relevantni akteri eksplicitnije izrazili o ovim temama;
- Prepoznaju postojanje i srpskom političkom vođstvu i javnosti Srbije preciznije predoče svoj stav o politici „otvorenih vrata“ za pojačan nedemokratski uticaj ruske meke moći u Srbiji koju sprovodi srpski državni vrh;
- Da iskoriste što je više moguće, pozitivno iskustvo Crne Gore, imajući na umu jedinstvene i zajedničke elemente istorijskog iskustva Srbije i Crne Gore, teret ratnih zločina, percepciju javnosti, odluke države u odnosu na novi status Kosova, kao i novi geopolitički kontekst u kome se odigrava pristupanje EU Crne Gore i implementacija IPAPa u Srbiji;
- Da podstaknu više aktera u Srbiji da u javnim debatama u Srbiji govore o saradnji Srbije i NATO u suprotstavljanju terorizmu, učestvovanju u misijama EU i UN, upravljanju migracionim i izbegličkim tokovima, implementaciji programa finansijski pomognutih od povereničkih fondova NATO i zemalja članica i drugim Srbija-NATO aktivnostima i temama;
- Da prezentuju češće i sa više detalja procene odnosa Srbije sa NATO i identifikuju ključne faktore koji ih oblikuju;

Ova studija je objavljena uz delimičnu podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED). Stavovi i mišljenja izrečeni u ovoj publikaciji ne predstavljaju stavove i mišljenja NED.

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

- Da predstave, sa više detalja, svoju poziciju o stepenu implementacije IPAP-a, i da pruže argumente ili stavove zbog čega preuzete obaveze i planovi jesu ili nisu bili sprovedeni, i to na eksplicitniji način od sadašnjeg dominantnog pristupa "štrikliranja polja" i kvantitativnog pre nego kvalitativnog pristupa u oceni implementacije, koji primenjuju srpski zvaničnici zaduženi za implementaciju IPAP-a;
- Da odvoje više finasijskih sredstava i demonstriraju političku podršku za usvajanje novog zakonodavnog okvira sistema upravljanja krizama i planiranja u vanrednim situacijama, inače jedne od oblasti saradnje predviđene IPAP-om, i jačanje njegovih operativih kapaciteta. Potrebno je, naime, usvojiti novi Zakon o smanjenju rizika od prirodnih i drugih nesreća i upravljanja u vanrednim situacijama, s obzirom da je nacrt ovog Zakona sastavljen još 2015. godine.
- Da odvoje više finasijskih sredstava i demonstriraju političku podršku jačanju kapacitete Kancelarije Saveta za nacionalnu bezbednost i zaštitu tajnih podataka i druge organe nadležne za tajnost podataka u Ministarstvima;
- Daju signale Srbiji da je krajnje vreme da se reši status Rusko-srpskog humanitarnog centra;
- Da se razmotre zahtevi, onako kako su izraženi od strane srpskih zvaničnika na visokim položajima, za većom finasijskom pomoći u suočavanju sa posledicama NATO bombardovanja.

Ova studija je objavljena uz delimičnu podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED). Stavovi i mišljenja izrečeni u ovoj publikaciji ne predstavljaju stavove i mišljenja NED.

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world